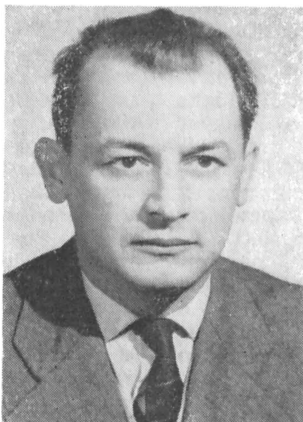

Gombocz István

1921—1973

Dr. Gombocz Istvánt, az Országos Széchényi Könyvtár nemzetközi csereszolgalatának vezetőjét, az egész könyvtáros világban ismert és nagyrabecsült könyvtáros-diplomatát már a családi hagyományok is előkészítették és szinte kötelezték arra, hogy a magyar művelődésügy alkotó munkása legyen: Édesapja dr. Gombocz Endre múzeumigazgató, majd a botanika egyetemi tanára, a magyar flóra és táj, a tudománytörténet nagynevű kutatója volt, nagybátyja pedig dr. Gombocz Zoltán, a budapesti tudományegyetem világhírű nyelvészprofesszora, egyben az Eötvös-kollégium egykori, nemzedékek emlékeztetőben ma is élő kiváló igazgatója.

Gombocz István 1921. december 17-én született Budapesten. Középiskolai tanulmányait a Werbőczy Gimnáziumban végezte kiváló eredménnyel, s 1940-ben érettségizett. Érdeklődése akkoriban elsősorban az idegen nyelvekre, továbbá a történelemre, a földrajzra és a zenére irányult.

Már ekkor sok barátja volt, megnyerő egyénisége szinte vonzotta kitűnő kortársait. Fiatalkori barátai között találjuk Zsigmondý Dénest, a későbbi hegedűművészt, Fonó Albert akadémikus fiát, Fonó Andrást, — aki ma az USA-ban orvosprofesszor — és Nagymenyéri-Nagy Károlyt, aki az Afrikában gyógyító Albert Schweitzer mellett működött.

Hivatásos diplomatából könyvtáros-diplomata

A diplomáciai pálya már diákkorában vonzotta. Ezért iratkozott be a budapesti tudományegyetem jogi karára, és egyetemi éveit során alakult ki benne a végleges elhatározás, hogy diplomata lesz. 1944-ben államtudományi doktorátust szerzett, majd 1947-ben a *Sub auspiciis Rei Publicae* kitüntető aranygyűrűvel avatták a jogtudományok doktorává. E korszakának értékes dokumentuma a *Briand-Kellog Paktum, mint az ügynevezett „új” nemzetközi jognak elhibázott kísérlete a háború kiküszöbölésére* című doktori értekezése. Nyelvtudását állan-

dóan fejlesztette, s a háborús években is járt Ausztriában, Csehszlovákiában; Svájcban pedig nyári egyetememet végzett. Minden jel arra vallott, hogy egy kivételes képességű és műveltségű fiatalember lép arra a területre, ahol népét és hazáját a legjobban és leghívebben tudja szolgálni.

1947-ben a Külügyminisztérium munkatársa lett, majd féléves hollandiai ösztöndíjat kapott. 1949-ben a bukaresti magyar követség attaséjaként dolgozott, 1950—51-ben pedig a Külügyminisztérium jogi és

konzuli, illetve nemzetközi jogi osztályára helyezték. Diplomata tevékenységének eredményeként született *A Hágai Nemzetközi Bíróság megalakulása, jogi alapjai és eddigi működése* című tanulmánya 1950-ben.

A személyi kultusz évei ezt a kitűnő felkészültségű diplomatát sem kímélték meg: eltanácsolták a Külügyminisztériumból, s 1951 végén az Országos Levéltárba helyezték, ahonnan 1952 elején került át az Országos Széchényi Könyvtárba. Csakhamar a Nemzeti Könyvtár „diplomataja” lett: az OSZK nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó osztályára osztották be, amelynek 1957-től kezdve a vezetésével is megbízták. E részleget az ő munkájának eredményeképpen nyilvánították nemzetközi csereszolgalattá, illetve országos csereközponttá. Így, e keretben vált a kiváló nemzetközi jogász vérbeli könyvtárossá, a magyar művelődésügy, a hazai és nemzetközi könyvtári élet egyik vezető diplomatájává. Pályatörés volt ez lényegében, de a nehéz éveket — a könyvtárügy nagy nyereségére — kivételes akaraterejével átvészelte.

Gombocz István rendkívül sokat tett az Országos Széchényi Könyvtár külföldi kapcsolatainak fejlesztéséért. Munkája révén a könyvtár csakhamar 60 ország 450 intézményével került cserekapcsolatba, s mintegy 120 magyar könyvtár számára továbbította a külföldről beérkezett könyveket és folyóiratokat. Különösen sokat fáradozott azon, hogy a külföldi hungarikumokat megszerezze a nemzeti

könyvtár számára, s ugyanakkor a világ szinte minden tájára eljuttassa a magyar tudomány és irodalom legszínvonalasabb termékeit.

Személyében a széles látókörű könyvtáros a haza és a nagyvilág tudománypolitikai, művelődéspolitikai szolgálatát úgy hozta szintézisbe, hogy igazi humanistaként mindig azt kutatta, ami a nemzeteket összeköti, egységbe forrasztja. Így vált nemzetközileg is a magyar könyvtárügy egyik legismertebb és *legelismertebb* reprezentánsává. Kezdetiől fogva tevékenyen kivette a részét a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkájából: mint elnökségi tag az IFLÁ-val — a könyvtáros egyesületek és intézmények nemzetközi szövetségével — kapcsolatos ügyek magyarországi felelőse lett. Az IFLÁ-ban végzett munkája és nemzetközi tekintélye elismeréseként S. *Honoré* asszony mellett 1963-ban felkérték a nemzetközi cserbizottság egyik titkárának, a koppenhágai IFLA-konferencián 1969-ben pedig őt választották meg a megüresedett elnöki tisztségre. Ezután a bizottság több jlést tartott az IFLA moszkvai, liverpooli és budapesti konferenciái alkalmából Gombocz István vezetésével, aki a *nemzetközi kiadvány-csere gazdasági vonatkozásairól* terjesztette elő nagy elismeréssel fogadott terjedelmes tanulmányát (*Economic aspects of the international exchange of publications*). Elnöki megbízatását 1972-ben újabb három évre meghosszabbították.

A nemzetközi kapcsolatok fejlesztője. Gombocz-ösztöndíj

Tudományos munkái, önállóan megjelent művei, értekezései, cikkei, bibliográfiái, kritikái — számuk több mint százhusz, mintegy tizennyolc folyóiratban és évkönyvben — mind a nemzetközi összefogás nagy ügyének szolgálatában íródtak és láttak napvilágot. A belső témakör az OSZK cseréjének ügye volt, annak nemzetközi vonatkozásaival; a következő a szomszédos szocialista országok hungarika-kérdéseinek vizsgálata; majd egy újabb: Európa és hazánk kapcsolata; végül a számára is kitáruló „nagyvilág”, a fejlődő, haladó népek és országok még tágabb közössége s a nagy nemzetközi szervezetek — UNESCO, IFLA — gondjainak elemzése. (A *Könyvtárosban* is több fontos írása jelent meg 1956 és 1971 között. Szakirodalmi munkásságának teljes bibliográfiáját az OSZK 1970—1971. évi, 1973-ban megjelent évkönyvében felesége, dr. Gombocz Istvánné adta közre.)

Írásait a pontosság, filológiai hitelesség, vonzó, kellemes stílus, a tiszta ér-

telem és a minden elfogultságtól mentes gondolkodás jellemezte. A valóságot figyelő okos magatartás, az emberi és tudományos kapcsolatokba vetett hite fényes csillagként irányította pályáján és írásaiban is. És mi kellett még a sikerhez? Szorgalom, kitartás, olyan szervezőképesség, amellyel kevesen rendelkeznek. És becsület, szerénység, emberi tisztaság, jóság.

Mint csaknem mindenkinek, aki közéleti pályán dolgozik, neki is volt egy titkos, csak néha emlegetett vágya: a hazai könyvtárügyet támogató nemzetközi tevékenysége kapcsán szeretett volna tartós kiküldetést kapni a New York-i ENSZ-könyvtárba, illetőleg a párizsi UNESCO-központba könyvtárosként vagy szakértőként. De ez az egy — talán mondanunk sem kell, hogy nem az ő hibájából — nem sikerült. 1973. április 10-én, életének 52. évében váratlanul hunyt el. Még utolsó napján is dolgozott, befejezte éppen soron levő munkáját.

Korai távozása nemcsak itthon, de külföldön is általános megdöbbenést és részvétet keltett. Számos folyóiratban emlékeztek meg róla, határainkon innen és túl. Nemzetközi jelentőségét két példával illusztráljuk:

A Kent State University (Kent, Ohio, USA) keretében működő könyvtártudományi tanszék 1973-ban az IFLA közgyűlésén ösztöndíjat ajánlott fel Gombocz István emlékének továbbörökítésére. Ezt az ösztöndíjat minden évben egy-egy arra érdemes magyar könyvtáros kaphatja meg, akinek egyéves kenti tartózkodása alatt alkalma nyílik az egyetemen a *Master of Library Science* fokozat megszerzésére is. Az első Gombocz-ösztöndíjat 1974 őszén Kovács Ilona, az OSZK osztályvezetője kapta meg, aki tanulmányainak befejezésével a jelzett fokozatot is elnyerte. Azóta már a hetedik magyar könyvtáros részesült Gombocz-ösztöndíjban!

A másik példa: egy Brüsszelben megjelent belga kiadvány (Kanevsky, B. P. — Van Wijnagerden, F. L. J.: *Échanges internationaux de publications. Bibliographie 1960—1970.*) ajánlásában (lásd az OSZK *Híradó* 1975. évi 7/8. számában) a szerzők hangsúlyozzák: megtisztelve érzik magukat, hogy a bibliográfiát dr. Gombocz István emlékének ajánlhatják, aki oly sokat tett a nemzetközi együttműködésért, az egyetemes tudás terjedését gátló tényezők elhárításáért.

Valóban így is volt: Gombocz István hazafisága *nemzetközivé tágult* — minden nép és nemzet művelődését szolgálta.

Haraszthy Gyula